המניח פרק שלישי בבא קמא

מצינו תם חמור ממועד. וא"ת והא ר"י אית ליה (לקמן דף מה:) לד תמות במקומה עומדת וי"ל דה"פ מצינו לד תמות חמור מלד מועד ומייתי מברייתא דשור שור מנה כו' ומה לד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק לד תמות הקל לא כל שכן: **והתורה** אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשטיה דקרא מ"מ דקרא לא משמע כלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה ומכרו וע"כ ר"י לא מפרש לקרא דלשתלם כל שעה יותר מחצי דהא שמעינן ליה לר"י דאית ליה מ"ג לקמן בפ' שור שנגח ד' וה' (ד' לז.) אמר להן לשמתות משלם מזק שלם ולימי החול משלם חצי מזק: **שורו שבייש פטור.** עור ורפוי ושבח ודמי ולדות לא חשיב משום דשמעינן ממתניתין דהמוכל (לקמן דף פז.) ואע"ג דבושת נמי קתני התם מ"מ תנא הכא לדקדק הוא דומיא דשורו או שורו דומיא דידיה וכן שור שהליק הגדיש אלטריך להכי כדאיתא בגמרא דלמילתא אחריתי לא אלטריך דפשיטא דחייב דלענין שורו מה לי שבח ומה לי חול ואגב הליק הגדיש דמיירי בנדון בנפשו קתני חבל באחיו ואמו אבל שורו שסימא את עין עבדו אלטריך שאע"פ שבעלמו חייב בשורו פטור דהא לא אשמעינן בשום משנה: **חובל** וצריך לבלבו מבעיר וצריך לאפרו. רבינו שמואל פירש דר' אבהו סבר כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ורבי יוחנן ס"ל כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה ובהבערה פטור וצריך לבלבו או לאפרו לא חשיב מקלקל אלא מתקן דחייב אפי' לר"י וקשה דא"כ אמאי א"ל פוק תני לברא אטו משום דס"ל כר"י מאן דמתני כרבי שמעון משתיקין ליה דכה"ג פריך בפ"ק דחולין (דף טו.) ע"כ נראה דר' אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי דרבי אבהו כר"ש דדאיתא פרק החורג (שבת דף קו. ושם ד"ה חוץ) ורבי יוחנן סבר דאפי' רבי שמעון בעי תקון קלת ומיהו לא חשיב תקון שיתחייב כך לרבי יהודה או לר"ש בשאר מלאכות דאין דרך לחבול בחביריו ליתן לבלבו ולשרוף גדיש בעבור אפר וטעמא בחובל ומבעיר דלמפרש התם בפרק החורג משום דגמר ממילה והבערת בת כהן וא"מ ואמאי מחייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך לבלבו ולאפרו הא כיון דאין צריך כלל מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דאע"ג דמחייב ר"ש מקלקל בחבורה מ"מ בעינן צריכה לגופה כדמוכח בריש הנחנקין (סנהדרין דף פד: ושם ד"ה מאן) ובשלהי כל כתבי (שבת דף קכא.) ובפרק כלל גדול (שם דף עה. ושם ד"ה טפי) ובשלהי אפק אכל (כריתות דף כ:) ותוס' דכל הנך סוגיות כרבי יוחנן והיינו דאפקא אכל ופרק כל כתבי דהוי בריתא אינה אכל למימר דהוא תנא סבר כר"י בחדא וכרבי שמעון בחדא ועי"ל

פס חמור ממועד. דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בנגיחה דכתיב והמת יהיה לו וגו'[ה] לגיזק: **הכי נמי.** דס"ל תם חמור: **דתנן.** לקמן בפרק שור שנגח ד' וה': **ר"י אומר פס חייב.** אם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק ומועד פטור: **דכתיבי קרא.** כדמפרש התם: **זה נוטל חצי החי.** שאור חציו י"ב סלעים ופלגא בשביל תשלומין שלו שלא שור אלא ה' סלעים: **פס הקל לא כ"ש.** אלמא לר' יהודה תם הקל קרי ליה: **ר"מ סבר שבח נבילה דניזק הוי.** דלית להו אוס שותפות: **והיינו דקשיא ליה לר"י.** דשמעינן ליה בברייתא דלקמן דקאמר יכול שור שור ה' סלעים שנגח לשור שור מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי כיון דלדידיה ס"ל דתם רחמנא עליה דמזיק למשקל בשבחא יכול שור שור מנה אבל סלעים שנגח לשור שור מנה והנבילה יפה נ' זוזים דשקיל מזיק חצי החי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורבינו: **אמרה וכי היכן מצינו מזיק נשכר.** אמינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי מ"ג מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור החי: **שלש ישלם.** במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד לתם ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים טוטלין: **והנבילה יפה שלשים זוז.** שהוקרה הנבילה משמתה דשקיל מזיק חמשה זוזי באומנן י' זוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזק דהוא נמי מרויח ה' דינר: **אם כן מצינו לר"י פס משלם יותר מחצי נזק.** א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו נמי דתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שור שוה נ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והוי נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת טוטל נזק בחי כ"ה ובמת י' הרי [ל"ה] נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי חי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר ממנה שלם נפקא ליה אלא דלא שקיל נזק חצי החי מקל וחומר ממועד דקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו עפי חצי נזק איכא: **אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתתו מיתה.** הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחת שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת ולישתוק והוה אמינא בזמן שנגח שור רבריין אתא גם לרבות שור שוה ש' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז ומחצין בחי הנזק והוא פחת שפחתתו מיתה וכן כל נזק כיוצא בו זולתי

מתני' יש חייב על מעשה שוריו ופטור על מעשה עצמו כו' שורו שחבל באביו ובאמו חייב הוא שחבל באביו ואמו פטור וכן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דומיא דשורו מה שורו דלא קבעי ליה אף

שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה כלום מחצין המת והחי בלבד: **מתני'** יש חייב על מעשה שוריו ופטור על מעשה עצמו כו' שורו שחבל באביו ובאמו חייב הוא שחבל באביו ואמו פטור וכן שורו שהדליק את הגדיש בשבת כו' תני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פו' בשבת פטורין חוץ מחובל ומבעיר אמר ליה חוץ מחובל ומבעיר אינה משנה אלא כל המקלקלין פטורין אפי' חובל ומבעיר בכללם הכל פטורין. אם תמצא לומר משנה חובל כגון שהכה בהמה וכיוצא בה והרגה בצריך לבלבו. מבעיר בצריך לאפרו

ה) לקמן מה: ב) [ע' תוס' כתובות ל: בד"ה רב אשי], ג) שבת קו., ד) [שבת שם. ביצה יב: יבמות עז: סנהדרין סב:], ה) [שמות כא], ו) [ויקרא כד], ז) [נ"ל דמעיל שבת קז:].

תורה אור השלם

1. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שָׁלֵם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:

שמות כא לו

2. וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן:

שמות כא לה

הגהות הב"ח

(א) גמ' למה יצא לאחמיר: (ב) רש"י ד"ה חוץ מחובל וכו' בפרק החורג. נ"ב ד' קו ע"א:

מוסף רש"י

חוץ מחובל. בחבל דמקלקל הוא וחייב, דתנן (לקמן פז.) החובל בחבירו בשבת פטור מלשלם מפני שנהנו בגופו (שבת קו.). ומבעיר. את הגדיש מקלקל הוא וחייב, כדתנן והוא שהדליק את הגדיש פטור מן התשלומין מפני שנהנו בגופו (שם). פוק תני לברא. דטעות הוא (סנהדרין סב.). אינה משנה. לא נשנית מעולם בגמרא המדלש (ביצה יב:) דאם מקלקל הוא פטור (שבת קו.). בצריך. לדס הוצא מן החבלה, לבלבו. ואם מקלקל הוא אבל נחבל, מתקן הוא אבל הכלב (שם).

רבינו חננאל (המשך)

א"כ שחולק הנזיק והמזיק השור החי והמת פעמים שישוה השור החי ש' והמת היה שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז הנזיק נוטל מן החי ק"נ ומן הנבילה כ"ה הכל קע"ה והנזק לא היה אלא ק"נ זוז שהנבילה היחה שוה נ' זוז עכשיו נמצא תם משלם יתר מחצי נזק. ופרקי' אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מנא ליה מוגם את המת יחצון. הא אפקיה ר' יוחנן אליבא דר' יהודה דאית ליה למזיק בשבח נבילה. ופרקי' א"כ לכתוב קרא ומכרו את החי וחצו את כספו וגם את המת ולישתוק והוה אמינא בזמן שנגח שור רבריין אתא גם לרבות שור שוה ר' לשור שוה ר' והנבילה לא יפה כלום דמקיימ' חלוקה חצי בחצי בחי ובמת אבל בזמן דלא מקיים האי והאי לא. כתב יחצון מכל מקום הנזק לאשמועינן פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי ואית מאן דמפיק האי סברא מוגם ואמר אתין וגמין רבריין אתא גם לרבות שור שוה ש' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז ומחצין בחי הנזק והוא פחת שפחתתו מיתה וכן כל נזק כיוצא בו זולתי

ו) לפנינו בגמ' ליתא להך מימרא כלל ואולי דברי אחרת היה לרבינו ז"ל בסוגיא בכללן וצ"ע.

רבינו חננאל

שנוטל הנזיק ע"ה מן החי וכ' דמי הנבילה הכל צ"ה ולר' יהודה נוטל חצי החי ק' וחצי הנבילה י' הכל ק"י. והקשה עליה אביי לדברך שאתה אומר כי ר' יהודה מתחייב המזיק לשלם פחת הנבילה נמצא תם חמור ממועד כי המועד כתיב ביה שלם ישלם שור תחת השור לא ידענא דהמת מזיק שקיל ליה מאי טעמא כתיב והמת יהיה לו אלא ללמדך שהיא לניזק והמותר ממה שהיה שוה המת והוא בחיים משלם נמצא פחת הנבילה על הניזק ואין על המזיק כלום ואם תאמר בתם בפחת הנבילה משלם גם המזיק נמצא חומרא בתם מן המועד כי מה שאינו משלם המועד משלם התם. וכי תימא לר' יהודה תם חמור לזה דתנן ר' יהודה אומר תם חייב מועד פטור כו' ואסיק' שאני התם דכתיבי קראי אבל לענין תשלומין לא אמר ר' יהודה ועוד והתניא ר' יהודה אומר יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה ה' סלעים והנבילה יפה סלע כו' ונדחו דברי רבא ופירק ר' יוחנן פחת נבילה דברי הכל דניזק הוי ושבח נבילה איכא ביניהו ר' מאיר סבר דניזק הוי ור' יהודה פלגי והיינו דתני בברייתא דקא קשיא לר' יהודה השתא דאמרי' חס רחמנא עליה דמזיק ולא שקיל בפחיתא ושקיל בשבחא יכול שור שוה ה' סלעים שנגח שור שוה ק' והנבילה יפה נ' זוז חולקין חצי החי וחצי המת שנמצא המזיק נוטל יותר מדמי שורו כולו היכן מצינו מזיק נשכר ואומר שלם ישלם מאי ואומר וכי תימא הני מילי דאמרת היכן מצינו מזיק נשכר הני מילי היכא דאית ליה פסידא לניזק שלא יהא מפסיד רוה נשכר אבל היכא דלית ליה פסידא לניזק כגון שור שוה ה' סלעים שהן כ' זוז שנגח שור שוה ה' סלעים ושבחה הנבילה רשוה ל' זוז דשקיל האי כ"ה זוז והאי כ"ה זוז נמצא המזיק נוטל דמי שורו כולו ותוספת ה' זוז לפיכך כתיב שלם ישלם הבעלים משלמין ולא נוטלין. ו) אמר ליה רב אחא בר חחליפא לרבא לדידך דאמרת דלמא כי חס רחמנא עליה דמזיק דשקיל בשבחא היכא דלית ליה פסידא לניזק אבל היכא דאית ליה פסידא לניזק לא מדגלי רחמנא גבי מועד שלם ישלם תשלומי מעליא מכלל דתם אע"ג דמפסיד ניזק תשלומי הוו. אימא אם משלם לו חד זהא תשלומי הוו וחולק עמו במת ובחי ואע"פ שזה מפסיד יהיה זה נשכר. אמר ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי כלומר המזיק משלם הניזק ואם אין שם הניזק אין למזיק כלום אמר ר' אחא בר חחליפא לרבא לדידך דאמרת לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה פלגי נמצא תם משלם יתר מחצי נזק כגון שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז נמצא חצי נזק ע"ה פחתה הנבילה ואינה שוה עכשיו אלא ל' זוז לר' יהודה דאמר פלגי חייב המזיק לשלם ל"ה זוז נמצא משלם יתר על חצי נזק י' זוז ופריק כל כי האי גונא אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי.

צ א ב מיי' פ"ז הל' נזקי ממון הלכה ח סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' מג סעי' ב:

צא ג טוש"ע שם בהג"ה:

צב ד ה מיי' פ"ז הל' נזקי ממון הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תה סעיף ו וסעי' ב:

צג ו מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' ח ופ"ל מהל' שכנים הל' יח ופ"ח הלכה ז ופ"י הל' י ופי"ב הלכה ח סמג לאוין סה ועשין עח:

צד ז מיי' פ"ח מהל' שכנים הל' ז:

צה ח מיי' שם פי"ב הל' ח:

אף הוא נמי דלא קבעי. לאפרו ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין. אלמא מיזד מיתה איכא: **אף שורו דקבעי ליה.** לאו דוקא דאפי׳ לא בעי ליה נמי מייב לשלם אלא על כרחיה תרוייהו בחדא מילתא מוקמינן האי לחיובא והאי לפטורא דהכי משמע מתני׳ דבמקום שהה מייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתוכן יש מייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו דהא איהו בלא בעי ליה מחייב בתשלומין: **בשור פקח.** שהשור חכם: **ומנא ידעינן.** דלהכי איכוין דאלטריך לאשמועינן מתני׳ דאע״ג דמריה כי האי גוונא מפטר בתשלומין הוי שור מייב דאי מסתמא אפי׳ מריה נמי מיחייב אי לא ידעינן ביה דצריך לאפרו ואין כאן יש מייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו: **חינכיה.** שיניו: **ופפקיה לנזייתא.** דתף כסוי הכלי שהשכר בתוכו: **שורו.** דפטור דומיא דחיובא דידיה היכי משכחת לה הא חיובא דידיה ליתא אלא בתמכוין לבייש ושור אין בו דעת להתכוין לבושת: ומשני **משכחת לה כגון שנפלכוון השור לבזיון.** דגבי אדם כי האי גוונא מחייב אבושת דאמר מר כו׳: **רבא אמר.** לעולם מתני׳ בדלא קבעי ליה לאפרו והאי דפטור מתשלומין לאו משום דליהוי ביה חיוב מיתה דהא מתני׳ אפי׳ בשוגג נמי דליכא חיוב מיתה מיתוקמא דפטור מתשלומין כדתני דבי חזקיה: **מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת.** הוקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפי׳ בשוגג כדאמרי׳ (לעיל דף כו.) אדם מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל ובמזיד שייכא מיתה: **דרך עלייה.** שהרגו בלאחר יד בהרימו הגרזן דקיימא לן (מכות דף ז:) דפטור מגלות אפ״ה פטור מתשלומין הלכך גבי חילול שבת נמי אפי׳ בשוגג פטור מלשלם: ה״ג **הכי קאמר כיון דבמזיד נידון בנפשו.** והיכי דמי בצריך לאפרו השתא דשוגג פטור: **מתני׳ והוזק.** הגרדף: **בשלא נקב.** מתחכך היה בשלא ולקה: **היו שניים רודפין אחר אחד.** ושלשתן של שלשה בני אדם: שניהם

אף הוא נמי דלא קבעי ליה וקתני פטור מפני שהוא נדון בנפשו לא שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה אף שורו דקבעי ליה שורו היכי משכחת לה א״ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו וקא בעי למקלייה ואיגנדר בקוטמא ומנא ידעינן דלבתר דקלייה קמגנדר בקוטמא ומי איכא כי האי גוונא אין דההוא תורא דהוה בי רב פפא דהוה כיבין ליה חינביה עייל [a] ופתקיה לנזייתא ושתי שיכרא ואיתסי אמרו רבנן קמיה דרב פפא מי מצית אמרת שורו דומיא דידיה והא קתני שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו דומיא דידיה נתכוון לבייש היכי משכחת לה כגון שנתכוון להזיק [b] דאמר מר נתכוון להזיק אע״פ שלא נתכוון לבייש רבא אמר מתניתין בשוגג וכדתנא דבי חזקיה [c] דתנא דבי חזקיה [1] מכה בהמה מה מכה בהמה [2] לא חלקת בה בין שוגג בין מזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם [3] לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון אמרו ליה רבנן לרבא מי מצית מוקמת לה בשוגג והא מפני שנדון בנפשו קתני הכי קאמר כיון דבמזיד נדון בנפשו והיכי דמי דקא בעי לאפרו השתא בשוגג פטור: **מתני׳** [4] שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה [5] היו שנים רודפים אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק

ועי״ל דאפי׳ בתקלקל גמור משכחת לה דהיא צריכה לגופה כגון חובל באיסורי הנאה שסבור שיכול ליתן לגלגו וכן מצעיר באיסורי הנאה שסובר שיכול לנשל בו קדירה וא״ת ורבי יוחנן מאי טעמא דלא מחייב מקלקל גמור דהא דתקלקלין פטורין היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כדמוכח בספ״ק דחגיגה (דף י:) ולענין חבורה לא חיישינן אמלאכת מחשבת כדמוכח בס״פ ספק אכל (כריתות דף יט:) דאמר הנח לחבורה הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי מחייב ומתעסק לא מפטר אלא מטעם מלאכת מחשבת וי״ל נהי דלא בעינן מלאכת מחשבת מיהו כיון דגמרינן ממילה ומהבערת בת כהן לא מחייבינן אלא דומיא דהנהו דלא הוי מקלקל גמור אלא תקון במקלת ור׳ אבהו נהי דצורך מצוה לא משוי ליה תקון מ״מ צריכה לגופה משוי ליה מה שהוא צריך למצוה וא״ת צריך לגלגו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה מ״ש מחופר גומא ואין צריך אלא לאפרה [6] וי״ל דלא דמי דהכא צריך הוא לגטילת נשמה דהיינו הדס כי הדס הוא הנפש כדי לתת לגלגו ומבעיר נמי להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר לנשל קדירה ולא דמי לחופר גומא דממילא ואין נהנה כלל ממנו וא״ת הא דאמר בפ״ק דיבמות (דף ו:) דאלטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה ס״ד למשרי מקל וחומר דעבודה דדחיא שבת חיפוק ליה דאי לא כתיב הבערת בת כהן הוה שרינן כל המקלקלין בהבערה וי״ל דהתם כו׳ יהודה דחשיב ליה תקון:

מה שורו דלא קבעי ליה. משמע דלא פריך אלא אליבא דר׳ יוחנן ותימה דלר׳ אבהו נמי תקשה מה שורו דלא צריך לגופו כו׳ ואם נאמר דרבי אבהו מחייב במקלקל גמור ולא בעי צריכה לגופה א״ש: **נתכוון לבייש היכי משכחת לה.** תימה כיון דלא אפיק אדעתיה נתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי מקשה ליה דבשור ליכא כוונה ובאדם בעי כוונה וי״ל דאי אמרת הוא דומיא דשורו אז משמע שפיר כוונתו להזיק ובא להשמיענו דלא בעינן כוונה לגייש אלא להזיק דומיא דשורו אבל שור דומיא דידיה משמע כוונה דשכיח טפי באדם מבשור דהיינו כוונה דידיה לגייש ואתא לאשמועינן שור דומיא דאדם דבעי שיתכוין לגייש דאילו מתכוון להזיק שכיח יותר בשור מבאדם [7] [ועוד] דליכא למימר דלהשמיענו דשור פטור במתכוון להזיק מבושת דלהא לא אצטריך דהא תנן בהחובל (לקמן דף פז.) דשור פטור בכל הארבעה דברים ופתם שור הוא קרן שמתכוון להזיק וא״כ ע״כ שורו דומיא דידיה שמתכוון לגייש וזה א״א שור אין מתכוון לגייש ועל כרחך אית לן למימר הוא דומיא דשורו וקמ״ל דלא בעינן מתכוון לגייש ומשני לעולם שורו דומיא דידיה שמתכוון וקמ״ל שיכול להיות ששורו דומיא דידיה וא״כ בדידיה לא בעינן שיתכוון לגייש שזה אי אפשר להיות בשור: [8] **מתניתין** בשוגג. פי׳ בקונט׳ דרבא מוקי מתניתין דלא בעי לאפרו ופטור מאותו טעם שבשוגג פטור ואין הלשון משמע כן ועוד דלא דמי לשוגג שיש בו איסור מלאכה אבל כאן אין איסור מלאכה אלא י״ל מתני׳ בשוגג דבהא מלתא אשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו בשוגג אף הוא בשוגג ואפילו הכי פטור מדתנא דבי חזקיה:

מכה אדם ומכה בהמה. תימה דברים הנתנקין (סנהדרין דף פד:) מוקי האי קרא דתנא דבי חזקיה במכה אביו ואע״ג דבמסקנא נפקא לן חבורה מאם אינו ענין לנפש בהמה מ״מ מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו ומה שייך כאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה וי״ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חביבו דמדכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חביבו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה אינש כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יוצא דופן (נדה דף מד: ושם [9]) ולגדדים מיירי לענין חביבו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו מיירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין בשוגג בין במזיד. בג׳ ענייני ממון מיירי תנא דבי חזקיה בין בשוגג בין במזיד מיירי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה לחייבי מיתות שוגגים פטורים [מתשלומין] משום דלא חלקת דאהכי מייתי לה בשמעתין ובאלו ערות (כתובות דף לח. ושם) ולענין זה אית להו לכ״ע הקישא דתנא דבי חזקיה כדאמרינן בפ׳ אלו ערות ומי איכא למאן דלית להו דתנא דבי חזקיה אבל בין מתכוון לשאינו מתכוון לאו בממון אחר בהדי מיתה מיירי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג לאפוקי מדברי דדרים במתכוון להרוג זה והרג זה ונתן נפש תחת נפש ממון וקמ״ל תנא דבי חזקיה דבין שנתכוון פטור נמי שאין מתכוון פטור ואהכי מייתי לה בפרק הנשרפין (סנהדרין דף עט:) ובין דרך ירידה לדרך עלייה אתא כמו דדרך עלייה לא ניתן שגגתו לכפרה אלא שקילין מיניה ממונא למפטריה הכי נמי דרך ירידתו אע״ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מזיד אצטריך ויש טועים לומר דלפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אצטריך אבל בפרק אלו ערות (כתובות דף לה. ושם) בשמעתא דלא יהיה אסון מוכיח קוגיא כדפרישית:

זאת

6) לעיל ח., כ. כתובות לה. (לא. סנהדרין עט: פד:), 7) לעיל יג., 8) [שבת עג.], 9) רש״ל, 1) עיין רש״ל לפי פי׳ התוס׳ גי׳ הגמרא, 1) [ד״ה לאיש].

גליון הש״ם

גם׳ ופתקיה לנזייתא. עי׳ מו״ק דף יב ע״ב ברש״י ד״ה לנזיי:

מוסף רש״י

מכה אדם ומכה בהמה. מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם לא ישלם אלא יומת, הקיש פטור ממון למכה אדם לחיוב ממון למכה בהמה, מה מכה בהמה אין לך בו חילוק לחיוב אף מכה אדם אין לך בו חילוק לפטור, מכה בהמה לעולם חייב, דאמרינן (לעיל כו:) פלא תחת פלא לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון (כתובות לה.) לכך הוקשו בהאי קרא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, ומשמע בבהמה חייב ממון ובאדם פטור מממון, דכתיב בהמה ישלמנה ולא אדם, והקיש לך הכתוב פטור תשלומין של אדם לחיוב תשלומין של בהמה (סנהדרין עט:). לשאין מתכוין. אין בו חיוב מיתה באדם (כתובות לה.). לדרך עלייה. שהכהו בהגבהת ידו או שתמכו בחרב מלמעה למעלה (שם) דרך עלייה לא שייך למתני׳ גבי בהמה, אלא משום דבאדם אשכחן ביה חילוק בהורג בשוגג, דרך ירידה חייב גלות אבל דרך עלייה בהרימו את ידו פטור מגלות, דכתיב (במדבר לה) ויפל עליו ויומת, דרך נפילה בעינן (סנהדרין עט: וכעי״ז כתובות לה.). לפוטרו ממון. כלומר לא חילקת בו שם לד להיפטר מן תשלומין אלא בכל לדדין הוא דמחייב דרבנן כל מקום (לעיל כו:) מפלא תחת פלא לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון, ומכה בהמה מזק הוא (סנהדרין עט:). אף מכה אדם. אין דין פטור תשלומין הכתוב בו חלוק לשום לד שיתחייב ממון, אלא כל שבה פטור ממון, בין בשוגג ואין מתכוין דפטור ממיתה, בין במזיד ומתכוין דחייב מיתה (שם). היו שנים רודפים אחר אחד. שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד (לעיל יג:).

רבינו חננאל

ואינן מקלקלין לפיכך חייבין אבל כל חובל ומבעיר אבל הוא מקלקל פטור ואקשי׳ מבתני׳ שורו שהדליק את הגדיש חייב כו׳ ופרקי׳ שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה פ״ מתכוין להדליק את הגדיש שצריך לאפרו כך השור מדליק את הגדיש בכוונה

עין משפט נר מצוה

צו א מיי׳ פ״ו מהל׳ חובל ומזיק הלכה ל סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ שנח סעיף ח:

צז ב מיי׳ פ״ח מהל׳ נערה בתולה הל׳ יג ופ״ג מהל׳ גניבה הל׳ ל ופ״ד מהל׳ חובל ומזיק הלכה ה סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ תכג סעיף ד:

צח ג מיי׳ פ״ט מהל׳ נזקי ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סימן ת סעיף ח:

צט ד מיי׳ שם הל׳ ז טוש״ע שם סעי׳ ב:

תורה אור השלם

1. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת:

ויקרא כד כא

רבינו חננאל (המשך)

שצריך לאפרו לאינגדורי ביה ומנא ידעינן שכך כוונת השור דחזינן ליה לבתר דקלייה קא מינגדר בקיטמיה. פי׳ חינכיה למעלה בית העליסה קרוב לשינים. פתק לנזייתא פתח הקנקנים. ואקשי׳ על האי סברא מתני׳ דקתני שורו שבייש ואע״ג דנתכוון לבייש דומיא דאדם מה אדם אינו חייב בבושת עד שיתכוין לבייש. ואוקימתא למתני׳ שורו דומיא דידיה שורו דכוונתו לבייש היכי משכחת לה. ופרק׳ אע״ג דלא אשכחן כוונה לבהמה לבייש אשכחן ליה כוונה להזיק ואמר מר כיון שנתכוון להזיק אע״פ שלא נתכוון לבייש חייב לגבי בהמתו כי האי גוונא פטור מן הבושת. רבא אמר מתני׳ כולה בשוגג וכתנא דבי חזקיה כו׳ ופשוטה היא. ומיתוקמא בשורו דומיא [6] דידיה מה שורו בלא מתכוין אף הוא בלא כוונה. דהא שוגג הוא עליה. וסלקא כו׳ יוחנן דאמר מתני׳ דחנינן בשבת כל המקלקלין פטורין ואפי׳ חובל ומבעיר חרץ מחובל דצריך לכלבו ומבעיר דצריך לאפרו כדאמרי׳: **מתני׳** שור שהיה רודף אחר שור אחר זה אומר שורך הזיק והלה אומ׳ לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראייה כו׳ אמר ר׳ חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן חלוקין עליו חבריו על סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין ודברי סומכוס מפורשין בפ׳ שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה כו׳ ואמר ר׳ יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין וחניא כהא בהדיא שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורבינ ולוד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראייה ואע״פ שבמקומות הרבה מקצירו בזה המקום

6) אולי ל״ל ומיתוקמא כדידיה דומיא דשורו מה שורו כו׳.

זאת אומרת חלוקים עליו חבריו על סומכוס. דוקא כי האי גוונא פליג סומכוס שלאו להספקא בדבר וההיא (ב"מ דף ק. וסס) דמחליף פרה בחמור והמוכר שפחתו וילדה בכל הנך בלא טענותם רואי להספקא לב"ד אבל במקום שהספק בא ע"פ דבריהם לא פליג סומכוס דהרי למ"ד אמר סומכוס אפילו ברי וברי אמר אם אמר אדם לחבירו טלית זו שאתה לבוש שלי הוא מי אמר סומכוס חולקים ובשנים אוחזים טלית אמר דאי אתו לקמן כי תפיס חד וחד מיסרך קרוקי דאפי' לסומכוס קרוקי לאו כלום הוא:

ממאי דמתני' ברי וברי. וא"ת והיכי אמרינן דמתני' ברי וברי אי משום דאמר אמר סומכוס ברי וברי היינו משום דאי לא אמר סומכוס בברי וברי לא היה יכול לדקדק ממשנה דחולקים דהוי מצי לאוקמי בברי וברי ודברי הכל וי"ל דה"ק ממאי דמתני' מצי לאורויי כלל בברי וברי דלמא בברי ושמא דוקא איירי כדאמרינן בסמוך דריש דומיא דסיפא [1]דקתני זה אומר לא כי ואף על גב דבפ"ק דכתובות (דף יב: וסס[2]) תנן והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך נאנסת והיה מקחי מקח טעות ומוכח התם דהיינו שמא התם ליכא למיטעי שאין הבעל רגיל לידע אבל הכא אי בשמא איירי לא ה"ל למימני לא כי כיון דליכא למיטעי:

הא לא מייתי ראייה שקיל כדאמר מזיק. וא"ת דלמא הא לא מייתי ראייה לא שקיל מידי וי"ל דלשון המוליא משמע במה שבא להוליא צריך ראייה אבל מה שהוא מודה לו לא ולקמן דמשני דאי ליעול ואין לו היינו בלא תפס אבל בתפס יש לו ולהכי א"ש לשון המוליא:

לימא תיהוי תיובתא דרבה בר נתן. וא"ת ואמאי לא מוקי לה כר"ג דאמר בפ' שבועת הדיינין (שבועות דף מ. וסס[3]) טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב וי"ל דמהדר לאוקמי כרבנן ועוד י"ל דרבה בר נתן אמרה למילתיה ככולי עלמא ולא מחייב ר"ג אלא שבועה דאי הוה מחייב בדמי שעורים מנליה לרבה בר נתן דרבנן פליגי עליה בהא דלמא לענין שבועה דוקא פליגי דכתיב כי הוא זה בענין הודאה ממין הטענה וכי תימא דרבה בר נתן סבר דמהאי טעמא דפטרי רבנן שבועה לא הוא נמי הודאה להתחייב שעורין הא ליתא דהא אמרינן בשבועת הדיינין (שם דף מ:) טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור והתם ולאי לכ"ע חייב במה שטענו ואפ"ה פטור משבועה ע"כ נראה דרבה בר נתן לכ"ע פוטר מדמי שעורים דמשמע ליה דסברא הוא שהוא פטור כיון שהודה לו שאין חייב לו שעורין ומחל לו ובשבועה דוקא פליגי אי בענין ממין הטענה:

מדסיפא ניזק שמא ומזיק ברי רישא נמי בו' ואמר סומכוס בו'. אבל מסיפא גופה ליכא למיפרך דליכא למימר כיון דליכא הודאה במקצת שהרי מודה שהקטן הזיקו לכל הפחות הלכך ליכא למימר דקאמר סומכוס חולקים אע"ג דניזק קאמר שמא ומזיק אמר ברי ואם תאמר דימא ברי ושמא ברי עדיף דקאמר רב יהודה בהגוזל בתרא (לקמן דף קיח.) גבי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע ויש לומר דהתם הוי ברי טוב שלא יהיה לו פיס לשקר כיון שחבירו יכול לידע בשקרו זה והשמא אינו שאין זוכר אם חייב לו ומוכחא מילתא דחייב לו אבל הכא ברי שלו גרוע שיודע בחבירו שאין יכול להכחישו ולכך טוען ברי והאי נמי דקאמר שמא לפי שלא ראה המעשה הלכך לא אמרינן ברי עדיף: **רישא** במזיק שמא. ואם תאמר והא לא כי קתני וי"ל דברי וברי נמי אייני:

רלוי

שניהם פטורים [1]אם היו שניהם של איש אחד שניהם חייבים היה [2]אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק [3]אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר [4]לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה [5]היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן [6]אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה: **גמ'** אמר רבי חייא בר אבא [זאת אומרת] חלוקים עליו חבריו על סומכוס [7]דאמר ממון המוטל בספק חולקין א"ל ר' אבא בר ממל לר' חייא בר אבא אמר סומכוס אפילו ברי וברי א"ל אין [8]אמר סומכוס אפילו ברי וברי וממאי דמתני' בברי וברי הוא דקתני זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי מתקיף לה רב פפא מדרישא ברי וברי סיפא נמי ברי וברי אימא סיפא היה אחד גדול ואחד קטן ניזק אומר גדול הזיק ומזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק אחד תם ואחד מועד ניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה הא לא מייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק נימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן דאמר טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אלא בברי ושמא דקאמר ברי מאן דקאמר שמא מאן אי נימא דקאמר ניזק ברי וקאמר מזיק שמא אכתי לימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן אלא דקאמר ניזק שמא וקאמר מזיק ברי ומדסיפא ניזק שמא ומזיק ברי רישא נמי ניזק שמא ומזיק ברי ואמר סומכוס אפי' בהא דאיצטריך לאשמועינן דלא לא [9]סיפא ניזק שמא ומזיק ברי [10]רישא ניזק ברי ומזיק שמא והא לא דמיא רישא לסיפא אמרי ברי ושמא שמא וברי חד מילתא היא ברי וברי שמא וברי תרי מילי נינהו: גופא אמר רבה בר נתן [11]טענו חטין והודה לו בשעורין פטור מאי קמ"ל תנינא [12]טענו חטין והודה לו בשעורין פטור אי מהתם הוה אמינא פטור מדמי חטין וחייב בדמי שעורין קמ"ל [13]דפטור לגמרי תנן היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן וכו' הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק אמאי חטים ושעורים נינהו ראוי ליטול ואין לו והתניא הרי זה משתלם על הקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן דתפס תנן היה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק ואמאי חטין ושעורין נינהו

ראוי

שניהם פטורים. דתרוייהו מדחו ליה: **שניהם חייבין.** מפרש בגמרא[3]: **גדול הזיק.** ויש בגופו שוה חלי נזק: **קטן הזיק.** ודמי הקטן תקח ומותר חלי נזק תפסיד: **וקטן הזיק אם הגדול.** ואע"ג שחלי נזקו של גדול מרובה לא תקח אלא קטן שלי וחלי נזק של קטן שלך קח מן הגדול: **גמ' על סומכוס.** דאמר לקמן (דף מו.) בברייתא בגמ' בשור שנגח את הפרה ממון המוטל בספק חולקין וממתני' שמעינן דחלוקים עליו חבריו דקתני המוליא מחבירו כו': **אמר סומכוס אפילו ברי וברי.** דשניהם טוענים טענת ברי ואפילו היכא דנתבע טוען ברי לי שאיני חייב ואפילו הכי כיון דלבי דינא מספקא [1]אי קאמר קושטא חולקין דקאמרת מתניתין דלא כסומכוס: **לא כי.** משמע דפשיטא ליה דנפלא לקה: **שקיל כדאמר מזיק.** וגובה מן התם ואע"ג דקאמר ניזק ברי לי שזה לא הזיקני: **פטור.** אף מדמי שעורין דהא אמר ליה תובע לאו שעורין יהבי לך ואחולי מחיל גבייה: **דקאמר ניזק ברי לי.** ואפ"ה שקיל מן התם כל שכן דהוה תיובתא דרבה בר נתן: **אלא דקאמר ניזק שמא.** הלכך מתרוייהו תבע וכי לא מייתי ראיה שקיל מן התם: **רישא נמי ניזק.** אומר שמא שורך הזיק ומזיק אומר ברי נפלא לקה וכי אפ"ה קאמר סומכוס דחולקין דאיצטריך לרבנן לאפלוגי ולאשמועינן דלא פלגי: **רישא דקאמר מזיק שמא וניזק ברי.** והתם אמר סומכוס שהוצא כחו של נתבע וחולקין ואתו רבנן לאשמועינן דלעולם יד נתבע על העליונה: **והא לא דמיא רישא לסיפא.** וכיון דסוף סוף לאו בחדא מילתא מוקמת להו שפיר מצי ר' חייא בר אבא לאוקמי לרישא בברי וברי ולמפשא דסומכוס אפי' בברי וברי אמר ומאי אתקפתיה דרב פפא: ה"ג **תנן היו ניזקין שניים כו': ראוי ליעול.** אי מייתי ראיה ואין לו אי לא מייתי ולא תדוק מינה לדקדייקת ולהכי

נמי ניזק שמא ומזיק ברי ראוי

א) ע' תוס' ב"ב לג. ד"ה רבי אחא], ב) לקמן מו. ב"מ כ: ו. לח: ק. [ב"ב קמא.], ג) [בבא מציעא כ: ע"ש ק. ע"ש], ד) ב"מ ה. [ק:] שבועות לח: מ., ה) [לקמן לו.], ו) ס"פ מאן], ז) [כאן צ"ל פס"ד ואח"כ מה"ד. דקמני], ח) [ד"ה והוא], ט) [ד"ה והודה],

מוסף רש"י

טענו חטין והודה לו בשעורין פטור. דנענין הודאה ממין הטענה עצמה (ב"מ קו:).

רבינו חננאל (המשך)

והודה לו בשעורין פטור. נימא מסייעא ליה טענו חטים והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב. ודחי' אי מהתם הוה אמינא לעולם פטור משבועה דאוריית' וחייב בשעורין שכבר הודה לו בהן. ורבה בר נתן פוטרו אפי' מן השעורין שהרי התובע אין טוען שיש לו אצלו שעורין ואין מחייבין הנתבע בחטים לשלם שעורין. ואקשי' תנן היו הנזקין ב' אחד גדול ואחד קטן והמזיקין ב' כו' ואי לא מייתי ראייה משחלם מן הקטן והלא ניזק טוען כי הגדול הזיק ולא הקטן כשטוען חטים ולא שעורין דמי. ואם איתא לרבה פטור לגמרי הוא אלא נימא תיהוי תיובתיה. ופריק ראוי לישתלם קתני ולא שקיל ודאי. ואקשי' ומי מצית אמרת הכי והתניא בהדיא הרי זה משתלם לגדול מן הקטן ולקטן מן הגדול אלמא דשקיל ממש. ומשנינן דאי תפס פי' אם קדים ניזק ותפס תורא דאודי ביה כבר וכשהשתא הדר ביה לא מפקינן מינה דניזק דהא איהו הוא דאודי ליה וכן הדין באחד תם ואחד מועד. י"ש מ"י שאומר כרבה בר נתן קיימא לן דהא מקשי' ומפרקי' אליבא דידיה ש"מ הלכתא כוותיה. וכן הדין זה אומר גדול הזיק להשתלם חצי נזק מגופו וזה אומר קטן הזיק אין משתלם חצי נזק ולא אפי' מקטן אלא אי תפס הניזק לא מפקינן מניה. וי"ש מ"י שאומר כיון דמתני' דשבועות לא מסייעא לרבה בר נתן ולא דייקא כוותיה ומתני' ומתניתא דהכא קשו עליה ובשינוי הוא ודחיי ובהדיא קיימא לן אשינויא לא סמכינן ועוד אפי' בחטין פטור

ג) נראה דל"ל היכי דמי אי נימא דטענין נחק ואמר שמא ומזיק ברי מ"כ רישא נמי דטענין נחק ואמר וכו'.

ד) נראה דל"ל בסיפא כשהמזיק טוען דקטן הזיק ובכה"ג לסומכוס חולקין ואפילו בשמא וכרי ממש"כ התוס' בד"ה מדסיפא וכ"ש בברי וכרי ותו"ק.

רבינו חננאל

עיקרו ודייק ר' חייא בר אבא ממתני' דקתני המוציא מחבירו עליו הראייה ולא קתני חולקין ש"מ מתני' חכמים היא וחולקין על סומכוס. ואמר ליה רבי אבא בר אבא אמר סומכוס אפי' ברי וברי חולקין אמר ליה הין מתני' ברי וברי הוא ואוקימנא דלא בסומכוס. ואתקיף לה ר' פפא הכי מדרישא דמתני' ברי וברי סיפא נמי ברי וברי ואמרו רבנן המוציא מחבירו עליו הראייה ואי לא מייתי ראייה שקיל כדקאמר מזיק דמחייבינן ליה במה שהודה אמאי שקיל בעלים אפי' כדקאמר מזיק חטים ושעורין נינהו ואם איתא לדרבה פטור לגמרי הוא. נימא תהוי תיובתיה דרבה בר נתן דאמר טענו חטים והודה לו בשעורים פטור. וכיון דקיימא לן כרבה בר נתן פרק' הכי סיפא דמתני' אינה ברי וברי אלא בברי ושמא הוא ואמרי' היכי דמי [1]אי נימא דטענין ניזק ואמ' שמא תורך הזיק ומזיק אמר ברי לי שבסלע לקה מתמהינן עלה כי האי גוונא כשתובע טענין שמא אמר סומכוס חולקין ומטענת שמא מיחייב דאיצטריך לרבנן למימר המוציא מחבירו עליו הראייה. ודחי' לא דמי רישא לסיפא רישא ניזק אמר ברי לי ששורך הזיק והמזיק טוען שמא בסלע לקה ועל זה הוצרך סומכוס לומר חולקים ורבנן אמרי המוציא מחבירו עליו הראייה סיפא ניזק שמא ומזיק ברי ואי לא מייתי ראייה שקיל כדקאמר מזיק דהא ניזק מספקא ליה. ואקשי' והא לא דמי רישא לסיפא רישא ניזק ברי ומזיק שמא סיפא מזיק ברי וניזק שמא. ופריק ברי ושמא שמא וברי חדא מילתא היא אבל רישא לאוקומה בברי וברי וסיפא ברי ושמא תרתי מילי נינהו ואסקי' דברי וברי אפי' סומכוס מודה שהמוציא מחבירו עליו הראייה וכי פליג בשמא ושמא או בברי ושמא [2] ובכולהו רבנן פליגי ואמרי המוציא מחבירו עליו הראייה. והלכ' כרבנן. גופא אמר רבה בר נתן טענו חטים

מסורת הש"ס

ולהכי מוקים לה הכי ולא מוקים לה כדאוקים למציעתא לעיל בניזק שמא ומזיק בני דאם כן היינו הך וסיפא אמאי אצטריך ג)ורבה דאוקמא למציעתא דניזק שמא ומזיק בני ולא אוקמה בבני ובני ולישני דאוי ליטול ואין לו משום דס"ל דסומכוס לא אמר מולקין בבני ובני הלכך ריש"א דקתני לא כי אלא בסלע לקה לא אצטריך למיתני' בבני ובני לאשמועינן דמוליא מחבירו כו' להכי אוקמה למציעתא בשמא ובני דתיקו נמי ריש"א בבני ושמא: **דתפס.** שקדם ניזק ותפס השור: **שמע מינה.** מדקתני שניהם: **רלה מזה גובה רלה מזה גובה.** ואם אבד האחד קם חבירו במקומו ומשתלם הימנו: **במועדין.** דסוף סוף משלם מעליה לפיכך כל נכסיו אחראין לפרעון: ה"ג **מאי נפקא ליה מינה סוף סוף דמי תורא מעליא בעי לשלומי: אלא לעולם בתמין.** והאי דקתני שניהם לאו דקאמרת דמאיזה שירלה יגבה אלא הא קמ"ל דכל אבד האחד אינו גובה: **ור' עקיבא היא דאמר שותפין נינהו.** בגוף של שור הלכך אבד השור אבד נזקו הלכך כי הוו שניהם הוא דמחייב ואי ליתנהו לתרוייהו אלא אחד אמר ליה אייתי ראיה כו' אבל לרבי ישמעאל כיון דאמר ג) בעל מוב הוא וחזי הוא דאסיק ביה אבד האחד לא איבד את זכותו:

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה. ובכולן היה תם דמשתלם מגופו והיכי דמי כגון ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח ונגח וראה שור ונגחה שניה ראה ג' פעמים או ג' שור ולא נגח דאפי' מועד לסילוגין ליכא דשור אין נעשה מועד אא"כ נגח הג' נגיחות בשלשה שראה כסדרן או שלא כסדרן ונעשה מועד לסילוגין והיכא דסילוגין שוין כדתניא לקמן בפירקין ד): **ישלם.** מ"ל תחילה לאחרון וגמרא מפרש מני: **ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו.** כל אלו נזקו והראשונים יפסידו: **רבי שמעון אומר.** שותפין הן בנזקין כילד שור [שור] מאתים שנגח כו': **ושלפניו.** זה ניזק ראשון נוטל חמשים זוז והבעלים חמשים זוז דיש לניזק ראשון בו האלף הלכך משלם אלף משלומי נזקו דסבר לה כר' עקיבא דאמר שותפים נינהו: **חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה.** האלף מכל מי שהוא דמגופו משתלם ונמצא אותו שלפניו שהיה האלף שלו משלם מחלקו אלף ממנו ה) שנוטל האחרון: **ושנים הראשונים.** ניזק ראשון והבעלים שהיה להן לכל אחד רביע משלמין כל אחד רביעית של נזקו: **דינר וחצי.** עשרים וחמשה דינרים כסף בפרק הזהב (ב"מ דף מה:): **גמ' ראשון נשבר מבעי ליה.** והאחרון יפסיד שהרי אין ראשון שותף בו שתהא שמירתו עליו להתחייב בנזקין, והא לא דמיא לאב עד שלא הזיק דאחרינן בהמניח (לעיל דף לג:) קדמו בעלי חובות והגביהו לא עשו כלום דהתם הוא דאמר ליה ניזק לבעל חוב מהאי מורא דאזקן מייה משתלימנא ובעל חוב לא אלי למימר ליה הכי הלכך ב"ח יטול נכסים אחרים אבל הכא האי ניזק והאי ניזק ולא משתלם אלא מגופו ומאי דשקיל האי מפסיד האי הלכך קמא קמא קדים:

יחזיר

ראוי ליטול ואין לו. פירוש דאוי ליטול אם תפס ואין לו אם לא תפס [א] ודוקא היכא דיש לו תביעה על שני השוורים על הגדול ועל הקטן אם תפס משתלם אבל מתני' דלעיל דאין לו תביעה אלא על הגדול אפי' תפס הקטן אין משתלם מיניה ולא שייך לשנויי לעיל דאוי ליטול ואין לו כיון דאם תפס לא משתלם מיניה ובטענו חנוים גרלה דאם תפס שעורים לא משתלם וא"ת אמאי לא משני הכא כדלעיל דקאמר ניזק שמא ומזיק בני וי"ל דא"כ הו"מ למיפרך היינו הך כדפירש בקונטרס והשתא איכא לריכותא בכולהו בני דמתניתין דריש"א אשמעינן אפילו מזיק שמא וניזק בני פליגי רבנן עליה דסומכוס ואמרי המוליא מחבירו עליו הראיה והוה דקטן וגדול משמיענו אפילו ניזק שמא ומזיק בני פליג סומכוס ואחד תם ואחד מועד אשמעינן דאפילו לר' אחא דאמר בריש פרק המוכר פירות (ב"ב דף לג.) גמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו מודה הכא דלא תלינן במועד כיון דשניהם רלין והך דהניחקין שניהם אשמועינן ו) דנתפס שקיל כדאמר מזיק וסיפא דתם ומועד איידי דאיירי בבא דלעיל בגדול וקטן ותם ומועד איירי נמי הכא:

ש"מ. מדקתני שניהם רלה כו' ואם אבד האחד קם חבירו תחתיו ומשתלם הימנו כך פירש בקונטרס וקשה דלא הוה ליה למימר שמע מינה אלא מסיפא הוה ליה למפרך דקתני אחד גדול ואחד קטן המוליא מחבירו עליו הראיה ומשלם לגדול מן הקטן א"כ כשאבד אחד מהן לא משתלם מאותו שנשאר ונראה לפרש דבשני שוורים שהזיקו שור בודאי איירי דמשיב כאילו הוי חד גופא ומשתלם מן השני ואע"ג דמתניתין לא איירי אלא בענין שאנו מסופקים איזה מהן נגח מ"מ דייק מלישנא דקתני שניהם חייבים לאשמועינן שיכול להיות שיהיו שניהם חייבין כגון אי ידעינן בודאי שהזיקו שניהם יחד:

ורבי עקיבא היא דאמר שותפין נינהו. פירש בקונטרס דלר' ישמעאל דאמר ב"ח הוא וחזי הוא דמסיק ביה אם אבד האחד לא איבד זכותו וקשה דהא לעיל (דף לג.) אמר אפילו לר' ישמעאל שחטו מה שעשה עשוי ונראה לפרש דמשום הכי מוקי לה כר' עקיבא משום דלר' ישמעאל אין שום חידוש דפשיטא דאיבד זכותו כשאבד האחד כיון דב"ח הוא אבל לר' עקיבא דשותפי נינהו ס"ד דהוי כאילו האחד מן השניים בחזקת הניזק ומלי למימר ניזק שלך נאבד ולא שלי ז):

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה: **אי** כרבי עקיבא דאמר שותפין נינהו יחזיר לבולן מבעי ליה. תימה דלר' עקיבא נמי אמאי אין ראשון נשכר דלמה יהא מוטל עליו לשמור חלקו כל זמן שלא עמד בדין ולא בא עדיים דמה הוא יודע אם יזכה וצריך לדחות דכיון שיש בידו להביא עדים לאלתר ולזכות מתחייב בשמירתו ח) ולא מלי לשנויי כגון שאין בידו דאם כן תיקשי ליה לרבי עקיבא ראשון נשכר מבעי ליה:

כגון

ו) [לעיל לג. לד.], ג) הה"ג מו"ה שכנא הגיה ורב פפא ומהרש"ל לא הסכים עמו ופירש דקאי אסתמא דתלמודא דלוקמי לדרבה הכי אבל לר"פ לא קשי' דאפשר דליא ליה האי מי' ראוי ליטול, ג) לעיל לג. לד., ד) [דף לז.], ה) נכ"מ: מנה, ו) ל"ל דאי תפס, ז) ועיין בהשב"ל בשבע שיטות שמביא פירושים אחרים, ח) גי' ר"מ דלא מלי וע"ש,

הגהות הגר"א

[א] תר"ה ראוי כו'. ודוקא כו'. נ"ב ושאר פוסקים מולקין ע"ז:

מוסף רש"י

שותפין נינהו. בהסות שור דמשתעי ביה קרא שויגהו דמתנא שותפין (לעיל לג.).

הדרן עלך המניח

ראוי ליטול ואין לו והתניא הרי זה משתלם לקטן מן המועד ולגדול מן התם ב דתפס: היו שניהם של איש אחד שניהם חייבים: א"ל רבא מפרזיקא לרב אשי ש"מ שוורים תמים שהזיקו רצה מזה גובה רצה מזה גובה הכא במאי עסקינן במועדין אי במועדין אימא סיפא היה אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה אי במועדין מאי נפקא ליה מיניה סוף סוף דמי תורא מעליא בעי לשלומי א"ל סיפא בתמין ורישא במועדין א"ל רב אחא סבא לרב אשי אי במועדין חייבים חייב גברא מיבעי ליה ותו מאי שניהם אלא לעולם בתמין ורבי עקיבא היא ג) דאמר שותפין נינהו וטעמא ד דאיתנהו לתרוייהו דלא מצי מדחי ליה אבל ליתנהו לתרוייהו ה מצי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם לך:

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון שבהם ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו והאחרון אחרון נשכר דברי ר"מ רבי שמעון אומר ו שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ושנים הראשונים דינר וחצי: **גמ'** מתניתין מני דלא כר' ישמעאל ודלא כר' עקיבא אי כר' ישמעאל ז דאמר בעלי חובות נינהו האי אחרון אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה אי כר' עקיבא דאמר ח) תורא דשותפי הוא האי יש בו מותר

יחזיר

קו א ב מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הל' יא סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' ת סעי' ג בהג"ה וסעי' ד: קז ג ד מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעי' ב:

א ה מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הל' יב טוש"ע ח"מ סי' תא סעי' ה:

רבינו חננאל

משבועה דאורייתא וחייב בדרבנן ויש לו לגלגל עליו גם על השעורין ליתה לדרבה בר נתן: **מתני'** היו שניהן לאיש אחד שניהן חייבין כו'. אוקימנא בשוורין תמין ור' עקיבא היא דאמר שותפי נינהו וטעמא דאיתנהו לתרוייהו דלא מצי מדחי ליה אבל ליתנהו לתרוייהו מצי אמר ליה זיל אייתי לי ראייה דהאי תורא אזקך ואשלם לך:

הדרן עלך המניח את הכד

שור שנגח ד' וה' שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון כו' באנו לחקור משנתנו דתנן הבא אחרון נשכר דברי רבי מאיר אליבא דמאן לא כר' ישמעאל ולא כר' עקיבא משום דר' מאיר תלמיד ר' ישמעאל ור' עקיבא כדגרסי' בתחלת עירובין הוצרכנו לומר ר' מאיר למי מהן שנאה דתניא יושם השור בב"ד דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר הוחלט השור ועלה אמרי' אי כר' ישמעאל דאמר בעלי חובות נינהו אמאי תני אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מיבעי ליה ט) (שנו דין) בעל חוב כל הקודם זכה ומעת שנגח נגיחה הראשונה נתחייב לשלם מגופו של חצי השור חצי נזק לניזק. פשע המזיק ולא שימר השור ויצא והזיק חייב לשלם לראשון ולשני אי כר' עקיבא שנה ר' מאיר משנתו יחזיר לכולם מיבעי ליה דכולהו שותפי נינהו.

ט) אולי ל"ל שזה דין בע"ח שכל הקודם זכה.